

اولین همایش ملی پارک‌های ملی و مناطق تحت حفاظت

امکان‌سنجی ایجاد سایت پرندنگری به عنوان جاذبه اکوتوریسمی در روستای شورک ملکی

رویا جاجوندیان^۱، نسرين کيوانفر^۲، مينا کياني، علي خاني

۱. دکترای تخصصی فیزیولوژی، گروه علوم پایه، دانشگاه آزاد اسلامی بجنورد، بجنورد، ایران

jajvandian@gmail.com

۲. دکترای تخصصی بیوسیستماتیک جانوری، گروه زیست‌شناسی، دانشکده علوم، دانشگاه فردوسی مشهد

چکیده

مقدمه و هدف: استفاده خردمندانه از طبیعت به شکل توسعه اکوتوریسم در مناطق ممتاز کشور از نظر تنوع اقلیمی و غنای تنوع زیستی عامل ارزشمندی است که در درازمدت به استفاده پایدار از منابع طبیعی، افزایش دانش زیست محیطی ساکنین و نیز ارتقای کیفیت زندگی مردم ساکن در همان منطقه به دلیل توسعه منابع درآمد جدید خواهد انجامید. پرندنگری در شمار موارد بسیار پرجاذبه اکوتوریسم است. روش کار: پژوهش حاضر با هدف امکان‌سنجی توسعه اکوتوریسم در منطقه گردشگری شورک ملکی به صورت توصیفی تحلیلی در جامعه آماری ساکنین و صاحب‌نظران و گردشگران منطقه در سال ۱۳۹۸ صورت گرفت. جامعه آماری شامل مردم محلی ساکن روستاهای منطقه و گردشگران و صاحب‌نظران مرتبط با صنعت گردشگری در سطح استان بود. ارزیابی و تحلیل طبق پرسشنامه خودساخته پس از تعیین روایی و پایایی صورت گرفت. در گروه گردشگران پرسشنامه با ۲۳ سوال که به دو بخش اطلاعات فردی و اطلاعات سفر و پرسشنامه مردم محلی با ۱۹ سوال به صورت نمونه‌گیری در دسترس و مصاحبه تا اشیاع نتایج اجرا شد. تجزیه و تحلیل یافته‌ها با نرم افزار SPSS انجام شد. نتایج و بحث: منطقه شورک ملکی به دلیل موقعیت جغرافیایی و اقلیمی مناسب و شرایط اکولوژیک و جمعیت قابل توجه پرندگان در طی فصول از پتانسیل بالایی برای توسعه اکوتوریسم برخوردار است. نگرش مثبت ساکنین به طرح‌های توسعه و امکان مشارکت ساکنین با این طرح‌ها روند توسعه را تسهیل خواهد کرد. از مهمترین راهکارهای مؤثر بر توسعه اکوتوریسم در منطقه می‌توان به تشویق سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و تعاون، افزایش تعاملات بین دستگاه‌های دولتی فعال در این حوزه، توسعه زیرساخت‌های روستایی و ایجاد بانک اطلاعات مناطق پرجاذبه روستایی اشاره داشت. توجه به ارتقای رضایت گردشگران و نقش پررنگ پرندنگرها در جلب گردشگران بیشتر به منطقه، تهیه و تدوین طرح جامع توسعه پرندنگری شورک ملکی و ایجاد بازارهای روزانه صنایع دستی و سایر تولیدات محلی در این مهم ضروری است.

واژگان کلیدی: امکان‌سنجی، گردشگری اکوتوریسم، پرندنگری، شورک ملکی

مقدمه

اولین همایش ملی پارک‌های ملی و مناطق تحت حفاظت

اکوتوریسم یا توریسم طبیعت مبنا رویکردی جدید از طبیعت‌گردی، به مفهوم سفر به مناطقی با محیط زیست محافظت شده با اولویت حداقل میزان تأثیرگذاری بر محیط است که در آن فرصت آموزش به گردشگران برای حفاظت از اقلیم، ارتقای اقتصاد و سیاست‌گذاری محلی و نیز احترام به تفاوت‌های فرهنگی و حقوق بشر فراهم است. گردشگری به منظور تماشای حیات وحش یکی از اشکال مهم طبیعت‌گردی است که به دلیل تنوع گسترده نوع جانوران و زیست بوم آنها، گستره وسیعی برای مخاطبین فراهم کرده است. در این میان تماشای پرندگان یا «پرنده‌نگری» یکی از گونه‌های مهم گردشگری تماشای حیات وحش قلمداد می‌گردد (Wong Hon Chung, 2009:1) که از جاذبه بالایی در اکوتوریسم برخوردار است و افراد به دلایل مختلفی از جمله کسب آرامش، طبیعت‌گردی همراه با ماجراجویی و فعالیت بدنی به آن می‌پردازند.

پرنده‌نگری به مفهوم فعالیت تفریحی مشاهده پرندگان با چشم غیرمسلح یا به کمک تجهیزات بصری است که از جنبه‌های مختلف حفاظتی، آموزشی و اخلاقی مورد توجه است (Vas, 2012:8). نظر به سهم درخور توجه تعداد پرنده‌نگرها در میان گردشگران تماشای حیات وحش در جهان (Vas, 2012:25)، این نوع گردشگری به عنوان یک صنعت در سال‌های اخیر مورد توجه محققین گردشگری واقع شده است (Wong Hon Chung, 2009:15) و به عنوان شکل مردم‌پسند و پرطرفداری از تفریحات فضای باز، روند رو به رشدی را دارد. توسعه اکوتوریسم بطور خاص در حوزه پرنده‌نگری با هدف جذب گردشگران پرنده‌نگر از جنبه ایجاد انگیزه برای حفاظت از زیست بوم پرندگان می‌تواند تا حد قابل توجهی از تهدیدهای تراژدیک کاهش ذخیره منابع آبی و تالاب‌ها حاصل از ذخایر انسانی بکاهد و از سویی با مشارکت ساکنین، مزایای اقتصادی و اجتماعی مناسبی برای این منابع زیستی فراهم آورد. در سفرهای پرنده‌نگری مجموعه عوامل متعددی عنوان جاذبه‌های مکمل در ترغیب افراد به حضور در منطقه و تکرار آن نقش دارند که در این میان می‌توان به تنوع پرندگان، سهولت خرید ملزومات، دسترسی مناسب به منابع و تجهیزات، آموزش مناسب، تنوع دیگر گونه‌های حیات وحش و نیز جاذبه و سایت‌های فرهنگی و گردشگری ساخته انسان اشاره داشت.

ایران علی‌رغم تنوع زیستگاهی قابل توجهی که دو سوم پرندگان خاورمیانه را در خود جای داده است ولی از سهم بسیار محدودی از از پرنده‌نگری در دنیا برخوردار است (چراغی و ساطعی، ۱۳۸۹:۴۴). از سویی در ایران و دیگر کشورهای کمتر توسعه‌یافته، تحقیقات اندکی در خصوص اهمیت پرنده‌نگری و منافع اقتصادی آن صورت گرفته است لذا همگام با توسعه این صنعت در دنیا، توسعه گردشگری با این رویکرد و بهره‌بردن از منافع زیستی، فرهنگی و اقتصادی آن ضرورتی اجتناب ناپذیر در توسعه پایدار است که مستلزم مطالعات امکان‌سنجی و بهسازی شرایط در هر منطقه است. پژوهش حاضر با هدف امکان‌سنجی توسعه اکوتوریسم با رویکرد پرنده‌نگری در منطقه گردشگری شورک ملکی در بخش رضویه شهرستان مشهد در استان خراسان رضوی صورت گرفته است.

مواد و روش‌ها

مطالعه به صورت توصیفی تحلیلی با هدف امکان‌سنجی تبدیل شورک ملکی به سایت پرنده‌نگری در سال ۱۳۹۸ انجام گرفت. امکان‌سنجی در پنج محور اساسی در قالب سوالات پایه مورد بررسی واقع شد. جامعه آماری پژوهش شامل ساکنین روستاهای منطقه، گردشگران و مسافران

اولین همایش ملی پارک‌های ملی و مناطق تحت حفاظت

بازدیدکننده از جاذبه‌های گردشگری و اکوتوریستی منطقه، کارشناسان و صاحب‌نظران ادارات و سازمان‌های دولتی مرتبط با صنعت گردشگری و هتلداران و صاحبان آژانس‌های مسافرتی و تفریحی در سطح استان بود.

جمعیت هدف در رده سنی ۲۰ تا ۵۵ سال ساکن روستای شورک ملکی در این پژوهش به استناد اطلاعات مرکز آمار ۱۱۵۱ نفر زن و مرد و جمعیت گردشگران بازدیدکننده از بند شورک ملکی به برآورد دهیار روستا و ساکنین حدود ۶۰۰ نفر در طول سال ۹۸ بوده است. جمع‌آوری داده‌ها توسط پرسشنامه محقق‌ساخته به صورت سوالات باز و نیز چندگزینه‌ای صورت گرفت. پس از مطالعات کتابخانه‌ای دو دسته پرسشنامه به تفکیک ساکنین محلی و گردشگران طراحی گردید. به منظور تایید روایی ابزار سنجش پرسشنامه‌ها برای بررسی به سه نفر از اساتید ذی‌صلاح مرتبط داده شد. سنجش پایایی پرسشنامه نیز با تکرار سوالات در جمعیت بیست نفره ساکنین صورت گرفت. پرسشنامه نهایی گروه هدف گردشگران با ۲۳ سوال در دو بخش اطلاعات فردی و اطلاعات سفر و پرسشنامه نهایی گروه ساکنین محلی با ۱۹ سوال تنظیم گردید. نمونه‌گیری به صورت نمونه‌گیری در دسترس در جمعیت هدف به شیوه پیمایشی تا اشباع پاسخ‌ها ادامه یافت. پنج گویه مهم در پاسخ نمونه‌های پژوهش تفکیک و پس از وزن‌دهی در تحلیل نهایی استخراج و مورد تحلیل آماری قرار گرفت و پیشنهادهای مرتبط با هر بخش با استناد به یافته‌های پژوهش تنظیم و ارائه گردید.

نتایج و بحث

گویه اول: ضرورت توسعه اکوتوریسم و تحقق اهداف گردشگری پایدار در منطقه شورک ملکی

امروزه گردشگری در نظام اقتصاد بین‌الملل مهم‌ترین کالای تجاری است که نقش اساسی در بهبود استانداردهای زندگی افراد به ویژه در کشورهای در حال توسعه دارد (رضوانی، ۱۳۸۴). علاقه روزافزون مردم به دیدن تمدن‌ها و فرهنگ‌ها، علاقه به فهم متقابل و صلح و مشارکت در بازسازی جهان، رشد اعجاب‌انگیزی در صنعت گردشگری بین‌المللی رقم زده است که با ایجاد فرصت‌های بسیار از جمله ایجاد اشتغال، درآمد پایدار، ارتقاء سطح زندگی مردم محلی و همچنین حفاظت از محیط زیست، از طریق خودگردانی مالی برای جامعه میزبان همراه است (علیپور، ۱۳۹۱). بطور کل آثار تاریخی با ارزش و محیط زیست بکر و سرزنده همگی در جذب گردشگر به یک منطقه نقش دارند و با رشد حضور گردشگر در منطقه بدون شک رشد اقتصادی منطقه پویاتر خواهد شد (احسانی، ۱۳۹۴؛ امینیان و همکاران، ۱۳۹۱). چنان که گفته شد امروزه توسعه اکوتوریسم در نقاط مختلف جهان فعالیت اقتصادی مهمی به شمار می‌آید که با حفظ فرهنگ‌های محلی و طبیعی، علاوه بر افزایش آگاهی بازدیدکنندگان از این فرهنگ‌ها و زیرساخت‌های طبیعی منطقه، درآمدزایی مناسبی برای جوامع محلی و روستایی در نواحی دوردست ایجاد می‌کند (زاهدی، ۱۳۸۵).

ایران به دلیل موقعیت جغرافیایی و تنوع پدیده‌های طبیعی در کتاب «اکوتوریسم» رنجبر به عنوان پنجمین کشور با تنوع طبیعی جهان معرفی شده است. گونه‌های جانوری به ویژه پرندگان، از مهم‌ترین جاذبه‌های طبیعی ایران هستند. به استناد اطلس پرندگان ۵۳۵ گونه در ایران هستند که ۳۲۴ گونه در ایران زاد و ولد دارند، ۸۱ گونه زمستان‌گذران هستند، ۵ گونه خارج از فصل جفتگیری به سواحل جنوبی می‌آیند، ۳۷ گونه به صورت اتفاقی دیده می‌شوند و ۱۳ گونه وضع نامشخصی دارند. در میان ۳۲۳ گونه بومی، ۱۰۰ گونه کاملاً بومی و ۸۶ گونه در بعضی

اولین همایش ملی پارک‌های ملی و مناطق تحت حفاظت

قسمت‌های ایران بومی هستند ولی ممکن است در قسمت‌های دیگر کشور تابستان‌گذر یا مهاجر عبوری باشند؛ ۷۸ گونه تابستان‌گذر و ۵۹ گونه در بعضی از مناطق کشور، تابستان‌گذر و در مناطق دیگر زمستان‌گذر هستند (کابلی و همکاران ۱۳۹۵). از آنجایی که ایران یکی از مناطق مهم جهان برای مهاجرت بسیاری از گونه‌ها است، تقریباً ۳۴۰ گونه (۶۸٪) از پرندگان ایران را گونه‌های مهاجر تشکیل می‌دهند (بختیاری ۱۳۹۵).

علی‌رغم پتانسیل بالا در حوزه اکوتوریسم، متأسفانه تا کنون هیچ نوع بسترسازی برای بهره‌مندی از این ثروت الهی صورت نگرفته است. درحالی که سایر کشورهای جهان از پتانسیل‌های اکوتوریسم به ویژه پرندنگری خود به خوبی بهره گرفته و زمینه‌های اشتغال و درآمدزایی فراوانی را از این منظر فراهم نموده‌اند. در این میان می‌توان به کشور ترکیه اشاره کرد که با ۴۶۰ گونه پرند ثبت شده منطقه بسیار مناسبی برای شناخت و تحقیق درباره پرندگان است و همه ساله جریان‌های پولی و ارزی فراوانی از طریق توریسم پرند به این کشور سرازیر می‌شود (DailSabah, 2016). وجود ۵۳۵ نوع پرند (کابلی و همکاران ۱۳۹۵) در ایران در مقایسه با کشور همجوار آن حاکی از پتانسیل‌های بیشتر آن در حوزه پرندنگری نسبت به کشور ترکیه است اما از آنجایی که اکوتوریسم مبتنی بر پرندنگری جایگاهی در صنعت توریسم ایران ندارد ارزآوری ایران در این حوزه مهم، نزدیک به صفر است.

مطالعات میدانی صورت گرفته در این پژوهش وجود ۴۲ گونه پرند ثبت شده در روستا و بند شورک ملکی را تأیید می‌کند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهند پرندگان در تمام فصول سال در منطقه حضور دارند و به ویژه در فصل پاییز ۱۱/۳۵ درصد پرندگان قابل مشاهده هستند. مجموع موارد ذکر شده از یافته‌های این پژوهش نشان‌دهنده پتانسیل بالای این روستا به عنوان سایت پرندنگری با تأمین زیرساخت‌های لازم و برنامه‌ریزی‌های ضروری است. لذا پرندنگری به عنوان یکی از شاخه‌های جذاب اکوتوریسم، با همکاری استراتژیک میان جوامع و صنایع به رشد و توسعه اقتصاد محلی و بازار پرندنگری در این منطقه خواهد انجامید.

گویه دوم: تحلیل نقاط ضعف و قوت شورک ملکی از منظر اکوتوریسم

تحلیل منطقه در سه حوزه میزان مشارکت و تمایل ساکنین به حوزه اکوتوریسم، شرایط اکولوژیک منطقه و موقعیت جغرافیایی روستا صورت گرفت.

میزان مشارکت: یافته‌های پژوهش نشان دادند اکثریت ساکنین محلی مایل به همکاری در حوزه اکوتوریسم (۸۲/۴۵٪) هستند. در این میان مهم‌ترین انگیزه افراد برای مشارکت در حوزه اکوتوریسم، ارتقای وضعیت گردشگری منطقه و (۲۷/۳۸٪) و حفظ محیط زیست (۲۵/۵۹٪) و در رتبه بعدی، افزایش درآمد (۲۳/۲۱٪) عنوان شده است. اکثریت جمعیت مورد مطالعه (۷۸/۵۱٪) آمادگی بالا برای مشارکت در طرح‌های توسعه‌ای اکوتوریسم اعلام کرده‌اند.

در مطالعات متعددی مشارکت مردم محلی فاکتور بسیار مهمی در توسعه عنوان شده است (فلیپ ۲۰۱۲، جواهرزاده و سیفی ۱۳۸۴، نبی ۱۳۸۴، فلیپ ۲۰۱۲). نتایج چندین مطالعه بر ارتباط مستقیم رضایت مردم محلی یک منطقه با توسعه، سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی اصولی طرح‌های جامع گردشگری بوده است (نادری بنی، ۱۳۸۳ و طالقانی و فتاحی، ۱۳۸۴). نگرش مثبت ساکنین برای توسعه اکوتوریسم در منطقه و اعلام آمادگی بالا برای مشارکت در طرح‌های توسعه‌ای اکوتوریسم از نقاط قوت ارزشمند برای نیل به اهداف کسب درآمد و حفاظت محیط

اولین همایش ملی پارک‌های ملی و مناطق تحت حفاظت

زیست و ارتقاء وضعیت گردشگری منطقه است که بستر مناسبی برای تشکیل انجمن‌های مردم‌نهاد تحت نظارت دولت به منظور رشد و ارتقای منطقه فراهم می‌کند.

شرایط اکولوژیک: در این مطالعه زیبایی‌های طبیعی منطقه و آب‌بند و تمایل به پرندنگری دلیل حضور اکثریت بازدیدکنندگان منطقه (۷۶٪/۹۹) عنوان شده است. اکثریت بازدیدکنندگان (۷۹/۷۳٪) مورد ارزیابی در این پژوهش بیش از یک بار از منطقه بازدید داشتند و بیشتر این گروه ۸۱/۶۷٪ راغب به بازدید مجدد از منطقه بودند و امنیت منطقه را مناسب (۸۰/۴۰٪) ارزیابی کرده‌اند.

نزدیک به نیمی از بازدیدکنندگان (۴۹/۸۸٪) مهم‌ترین نقاط ضعف منطقه را ناکافی و نامناسب بودن سرویس بهداشتی و مراکز اقامتی و نیز امکانات و تسهیلات نامناسب برای گردشگری طبیعت عنوان کرده‌اند.

به کارگیری ابزارها و پارامترهای اثرگذار بازاریابی و شناخت نیازها و علایق پرندنگرها از جمله عوامل مؤثر بر جذب گردشگران پرندنگری در روستای شورک است. لذا ارزیابی دقیق به منظور ارائه ساختار مناسبی از بازاریابی در حوزه فردی و برنامه ریزی فعالیت‌های اکوتوریسمی در این منطقه نقش مهمی در افزایش تعداد گردشگران و توسعه پرندنگری ضروری است.

با توجه به الگوی فعالیت پرندگان و ضرورت برنامه ریزی برای حضور در ساعت مناسب برای پرندنگری در صبح و بعدازظهر وجود اقامتگاه شبانه برای افزایش رضایت گردشگران الزامی است (Leores, 1998).

تمایل بالای اکثریت بازدیدکنندگان به حضور مجدد در منطقه علی‌رغم نقاط ضعف امکانات و تسهیلات و نیز احساس امنیت بالا از سوی گردشگران نشانگر جاذبه بالا و تنوع جذابیت گردشگری منطقه می‌توان چشم‌انداز روشنی را برای توسعه گردشگری در دو بخش حفظ گردشگران و ترغیب به بازدید مجدد و جذب گردشگر جدید در منطقه متصور شد.

-موقعیت جغرافیایی: موقعیت مناسب جغرافیایی منطقه از منظر دسترسی مناسب به دلیل نزدیکی به ایستگاه قطار و فاصله ۶۰ کیلومتری با کلان شهر مشهد و ۱۲۵ کیلومتری با شهرستان سرخس می‌تواند فرصت خوبی برای جذب گردشگران به ویژه از کلان‌شهر مشهد و دیگر نقاط کشور باشد. از سویی تعداد ۴۲ گونه ثبت‌شده از پرندگان ایران در شورک ملکی و حضور پرندگان در منطقه طی تمام فصول سال و نیز زیبایی طبیعی منطقه نکته مهم در جذب گردشگران است که علی‌رغم نبود راهنمای علمی و تخصصی باعث جذب بازدیدکنندگان عنوان شده است. لذا به نظر می‌رسد روستای شورک ملکی در بخش رضویه شهرستان مشهد به دلیل برخورداری از زیستگاه مناسب پرندگان و مناظر طبیعی جذاب برای جلب گردشگر قابلیت بهره برداری اکوتوریستی را داشته باشد.

راهکار پیشنهادی برای تأمین زیرساخت‌ها و تسهیلات برای جذب گردشگران:

-بررسی نیازمندی‌های توریسم پرندنگری و برآورد امکانات و تسهیلات مورد نیاز

-ایجاد اقامتگاه‌های بومی ارزان قیمت جهت اسکان پرندنگرها

-آموزش راهنمایان محلی و نیز راهنمایان متخصص پرندنگری به منظور افزایش رضایت گردشگران

-برگزاری فستیوال‌های ورود پرندگان مهاجر

-مطالعه و برنامه ریزی جهت تعیین زمان مناسب برای حضور در منطقه به منظور پرندنگری

اولین همایش ملی پارک‌های ملی و مناطق تحت حفاظت

—راه اندازی باشگاه پرندنگری با هدف آموزش و ترویج فرهنگ پرندنگری و جلب مخاطب اختصاصی

گویه سوم: تحلیل اولویت‌های برنامه ریزی برای توسعه اکوتوریسم در شورک ملکی

نگرش مثبت ساکنین نسبت به توسعه اکوتوریسم در منطقه نکته بسیار مهمی در برنامه‌ریزی‌های درازمدت و میان مدت در شورک ملکی است که تسهیل‌گر روند توسعه و افزایش بازدهی سرمایه‌گذاری خواهد بود. مطالعات نشان داده‌اند مدیریت زیرساخت‌ها و امکانات و تسهیلات اکوتوریستی رابطه مستقیم با توسعه دارند (محمدی ده چشمه و زنگی‌آبادی، ۱۳۸۷). در این پژوهش علی‌رغم کاستی‌های موجود در خصوص تسهیلات رفاهی و اقامتی مناسب، درصد بالایی از گردشگرانی که حداقل یک بار به منطقه سفر داشتند (۸۱/۶۷٪) تمایل به بازدید دوباره از منطقه دارند. پتانسیل بالای شورک در بحث اکوتوریسم برای جذب پرندنگرها در شرایط حداقلی موجود، نشانگر فرصت مناسبی برای شروع توسعه اکوتوریسم با حداقل سرمایه‌گذاری در منطقه و ایجاد فرصت برای مدیریت تسهیلات منطقه است. در این میان، سرمایه‌گذاری برای بهبود زیرساخت‌ها در سایت‌های مرتبط با پرندنگری همچون دیگر اشکال گردشگری، برای جلب گردشگران و حفاظت از منابعی که بقای پرندگان را تامین کند، حائز اهمیت است (Xie, 2012:17).

نتایج مطالعه نشان داده‌اند اکثریت ساکنین منطقه از سطح تحصیلات پایین و میزان آگاهی کم و ناکافی در خصوص گردشگری و محیط زیست و زیرساخت‌های ضروری بهداشتی و رفاهی در جذب گردشگر برخوردارند. لذا برنامه‌ریزی مناسب برای ارتقای سطح آگاهی ساکنین محلی برای تحقق توسعه پایدار اکوتوریسم در شورک ملکی ضروری به نظر می‌رسد. در این خصوص استقرار پایگاه‌های آموزشی در منطقه و نیز بهره‌گیری از ظرفیت فضای مجازی و آموزش چهره به چهره می‌تواند در افزایش آگاهی ساکنین در این حوزه نقش داشته باشد. راهکار پیشنهادی برای ارتقای دانش و نگرش گردشگران به منظور توسعه اکوتوریسم در دو حوزه کودکان و بزرگسالان:

—طراحی و اجرای تورهای آموزش و پرورش و فنی حرفه‌ای نوجوانان و کودکان به مناطق طبیعی و پرندنگری

— برنامه‌ریزی و توسعه اجرای تورهای یک روزه برای کودکان و دانش‌آموزان به همراه والدین با عنوان «آشتی با طبیعت»

—افزایش آگاهی و دانش مردم محلی در ارتباط با پرندگان بومی و مهاجر

—فرهنگ سازی در راستای ایجاد بستر مناسب به منظور افزایش تعامل مردم محلی و پرندنگرها

توسعه اکوتوریسم در منطقه می‌تواند با سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و دولتی شکل گیرد. در این مطالعه با در نظر داشتن اطمینان ۹۵/۳۰ درصدی مردم محلی به ارگان‌های دولتی به نظر می‌رسد سرمایه‌گذاری برای توسعه اکوتوریسم از معرفی منطقه تا مناسب‌سازی منطقه برای گردشگران باید از جانب ارگان‌های دولتی صورت گیرد. پژوهشگران دیگر نیز جلب سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و دولتی را از مهمترین راهبردها در توسعه اکوتوریسم عنوان کرده‌اند (جوزی و همکاران ۲۰۱۰) از سویی تشویق و ترغیب بخش خصوصی به منظور افزایش سرمایه‌گذاری در زمینه توسعه گردشگری اهمیت دارد و نیز نظارت و حمایت دولت و به خصوص سازمان محیط زیست در تقویت زیرساخت‌های مورد نیاز صنعت گردشگری حائز اهمیت می‌باشد بنابراین پیشنهاد می‌شود سرمایه‌گذاری برای توسعه گردشگری در شورک ملکی باید در دستور کار طرح‌های توسعه‌ای استان قرار گیرد.

راهکار پیشنهادی برای جلب سرمایه‌گذاری به منظور توسعه اکوتوریسم در منطقه:

اولین همایش ملی پارک‌های ملی و مناطق تحت حفاظت

تشویق به سرمایه گذاری بخش خصوصی و تعاون، افزایش تعاملات بین دستگاه‌های دولتی فعال در این حوزه

گویه چهارم: تحلیل پیامدهای اکولوژیک ناشی توسعه اکوتوریسم در شورک ملی

درک اکولوژیکی پیش شرط اکوتوریسم پایدار است. حفاظت محیط زیست و اکوتوریسم ارتباط تنگاتنگی با هم دارند و باید بین آن دو رابطه همزیستی به گونه‌ای برقرار شود که هر دو از یکدیگر در طول زمان منتفع شوند.

توسعه فعالیت‌های گردشگری در منطقه مستلزم توجه جدی به مسایل زیست محیطی به نحوی است تا کمینه پیامدهای اکولوژیک را به همراه داشته باشد. توسعه طبیعت گردی بدون برنامه نیز با تخریب محیط زیست از جمله تفکیک اکوسیستم‌ها، ایجاد استرس و تنش برای حیات وحش، فرسایش خاک و تولید انواع آلودگی در آن همراه خواهد بود (نوحه گر، ۱۳۸۸). بنابراین ایجاد صنعت گردشگری پایدار نیازمند ایجاد زیرساخت‌های مناسب سیاسی، اجتماعی و فرهنگی همراه با مشارکت گسترده جوامع محلی است. بنابراین در طرح‌های توسعه صنعت گردشگری توجه به معیارهای کیفی و اهداف اجتماعی ضروری است زیرا توسعه نامناسب و ناهماهنگ و حساب نشده می‌تواند تهدیدهای بسیار ویرانگری برای محیط زیست و طبیعت به بارآورد (قادری و هندرسون، ۲۰۱۲).

در پژوهش حاضر، زمین‌های زارعی نزدیک آب‌بند منبع اصلی درآمد بیش از نیمی (۵۵/۹۴٪) ساکنین منطقه عنوان شده است. این موضوع باید در مسیر توسعه گردشگری در شورک، به منظور تأمین رضایت ساکنین مورد توجه قرار گرفته شود چرا که حفظ اندازه مطلوب، توجه به منافع جمعی، آگاهی نسبت به ارزش‌ها و تفکر در قالب توسعه می‌تواند کمک مؤثری به گردشگری پایدار در منطقه بنماید.

بین روستای شورک ملی تا آب‌بند و منطقه متمرکز گردشگری ۳ کیلومتر فاصله وجود دارد که فاصله مناسب و ایمنی برای حفظ نگرش مثبت مردم بومی منطقه نسبت به گردشگری است. طبق بررسی‌های پیشین فاصله مناسب منطقه متمرکز گردشگران تا محل سکونت بومیان یکی از نقاط مثبت در توسعه اکوتوریسم پایدار است به عبارتی حفظ فاصله ایمن شاخص مهمی در حفظ نگرش مثبت مردم بومی در بلندمدت نسبت به اثرات گردشگری است.

با استناد به یافته‌های این پژوهش، اکثر بازدیدکنندگان شورک (۵۴/۰۲ درصد) تحصیلات آموزش عالی دارند این یافته نکته مثبتی در ارتقای فرهنگ منطقه در مسیر توسعه با حفظ ارزش‌های زیست محیطی و بومی خواهد بود.

از سویی توسعه اکوتوریسم پایدار مستلزم به کارگیری روش‌های مدیریتی نوینی است تا که داده‌ها و ستادهای محیطی را در هریک از طرح‌های اکوتوریسم به طور دقیق محاسبه کند. برای کاهش اثرات تخریبی اکوتوریسم بر محیط زیست باید روش‌های اقتصادی و مدیریت مالی متحول شوند. در این راستا به نظر می‌رسد مؤسسات اکوتوریستی باید بخشی از منابع خود را به حفاظت از محیط زیست طبیعی اختصاص دهند. از پیامدهای منفی اکوتوریسم می‌توان به اثرات مستقیم بر خود پرندگان یا در مقیاس وسیع‌تر بر زیست بوم مقاصد گردشگری اشاره کرد البته ناگفته نماند که اکوتوریسم با رویکرد پرنده‌نگری می‌تواند با اثرات مثبتی برای مناطق حفاظت شده نیز همراه شود (Steven & Jones, 2016, 103). این مهم ضرورت آموزش و ارتقای آگاهی ساکنین و گردشگران در خصوص اصول پایه و ملزومات حفظ اکولوژی منطقه برای توسعه پایدار اکوتوریسم و حفظ و ارتقای منابع موجود را پررنگ‌تر می‌کند.

راهکار پیشنهادی برای حفظ محیط زیست در توسعه اکوتوریسم در منطقه شورک:

اولین همایش ملی پارک‌های ملی و مناطق تحت حفاظت

-تدوین راهنماها و قواعد محیط زیستی برای کلیه گروه های ذینفع در منطقه

-حفظ و حراست از بند شورک ملکی و مناطق اطراف

نتیجه گیری:

منطقه شورک ملکی به دلیل موقعیت جغرافیایی و اقلیمی مناسب و شرایط اکولوژیک و جمعیت قابل توجه پرندگان در طی فصول از پتانسیل بالایی برای تبدیل به سایت پرندنگری و توسعه اکوتوریسم برخوردار است که نگرش مثبت ساکنین به طرح های توسعه و امکان مشارکت ساکنین با این طرح ها روند توسعه را تسهیل خواهد کرد. در این بین توجه به نقاط قوت و کاستن از نقاط ضعف منطقه در این حوزه ضروری است. از مهمترین راهکارهای مؤثر بر توسعه اکوتوریسم می توان به تشویق سرمایه گذاری بخش خصوصی و تعاون، افزایش تعاملات بین دستگاه های دولتی فعال در این حوزه، توسعه زیر ساخت های روستایی و ایجاد بانک اطلاعات مناطق پر جاذبه روستایی اشاره داشت. توجه به ارتقای رضایت گردشگران و نقش پررنگ پرندنگرها در جلب گردشگران بیشتر به منطقه، تهیه و تدوین طرح جامع توسعه پرندنگری شورک ملکی و ایجاد بازارهای روزانه صنایع دستی و سایر تولیدات محلی در این مهم ضروری است.

منابع:

Steven. R , Jones.D. (2016). Encyclopedia of Tourism : 103.

Vas, Krisztian (2012). Birding Trail Development from a Tourism Planning Perspective, of Environmental Studies in Geography, University of Waterloo.

Wong Hon Chung, S. (2009). Birdwatching Tourism and the Possibility of Developing Cross-border Birdwatching in Hong Kong and China, MA Thesis in Environmental Management, The University of Hong Kong.

Xie, Philip F. (2012). Socio-economic Impacts of Birdwatching along Lake Erie, Made available by Ohio Sea Grant as OHSU-TS-061 as a result of project.

احسانی، ا. (۱۳۹۴). اکوتوریسم راهی برای گردشگری پایدار. چاپ اول. تهران. نشر مهکام.

آذر، ع.، مومنی، م. (۱۳۹۵) آمار و کاربرد آن در مدیریت. چاپ بیستم. تهران: انتشارات سمت.

آزاد ارمکی، ت. (۱۳۸۱) نظریه های جامعه شناسی. چاپ دوم تهران: سروش.

آسایش، ح. (۱۳۸۸) اصول و روش های برنامه ریزی ناحیه ای. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.

اسلامی پناه، ع. ر. (۱۳۸۹) زاغ بور توران، فرصتی برای توسعه پرندنگری در ایران. نشریه بین المللی تخصصی میراث فرهنگی و

گردشگری گشت و گذار: ۲۲-۳۶

اعظمی، ج.، اسماعیلی ساری، ع.، بهرامی فر، ن.، قاسمپوری، م. (۱۳۹۸) بررسی ارزش های محیط زیستی سه گونه از مهمترین پرندگان

تالاب های شمالی ایران. مجله اقتصاد منابع طبیعی ۱(۱): ۸۵-۹۴

امینی، ع.، زیدی، ز. (۱۳۹۴) تاثیرات فرهنگی گردشگری در مناطق روستایی از دید جامعه محلی. فصلنامه تحقیقات جغرافیایی (۲) ۳۰

اولین همایش ملی پارک‌های ملی و مناطق تحت حفاظت

- امینیان، س.، صادقی، ا.، فرجی، ع.، نادری گور قلعہ، ا. (۱۳۹۱). بررسی فرصت‌ها و چالش‌های توسعه پایدار اکوتوریسم ایران. دومین همایش ملی راهکارهای توسعه اقتصادی با محوریت برنامه ریزی منطقه ای. سنندج: دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج.
- باهر، ح. (۱۳۷۷). دگر اندیشی پیرامون گردشگری. ایرانگردی و جهانگردی. فصل نامه مطالعات مدیریت: ۲۰.
- بختیاری، پ. (۱۳۹۵). پرندنگری. تهران: انتشارات مهکامه.
- بمانیان، م.، محمودی نژاد، ه. (۱۳۸۸). مبانی برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری روستایی. تهران: انتشارات طحان.
- بهرامیان، س. (۱۳۹۲). تعیین عوامل موثر بر جذب گردشگران پرندنگر با تاکید بر عناصر آمیخته بازاریابی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. سمنان: دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان.
- چراغی، س.، ساطعی، ن. (۱۳۸۹). پرندنگری در ایران، مؤسسه طبیعت گردی تمدن زاگرس، تهران.
- الماسی، س. (۱۳۹۲). طبیعت گردی (اکوتوریسم) و جایگاه آن در ایران. اولین همایش ملی گردشگری جغرافیا و محیط‌زیست پایدار.

Feasibility Study of Developing a Birdwatching Site as an Ecotourism Attraction in Shoorak Maleki Village

Abstract

The purpose of the present study, considering the development of ecotourism in Shourak tourism area, is to determine whether the hosts are sufficiently satisfied with this issue and what strategies will increase the satisfaction of the host community. The purpose of this study is applied and in terms of descriptive-analytical method. Statistical population of this research consists of two main groups: locals living in rural areas, tourists and travelers who have visited tourist attractions and historical places of the region and experts. And experts in government agencies and agencies related to the tourism industry, hoteliers, and owners of travel and leisure agencies across the province. Population Statistical Population The study included men and women between the ages of 20 to 55 years old living in Shurek Maleki village as well as the statistical population of tourists (ecotourists) visiting Shurek Maleki Dam, according to village headman and approximate people 600 people are announced throughout the year. Based on library studies and interviews with qualified people and with regard to two groups of locals and tourists, two sets of questionnaires are used to collect data, a questionnaire with 23 questions divided into two sections of demographic information and travel information for the tourist group. And another questionnaire with 19 questions for the local population. The reliability of the questionnaires was assessed and confirmed by Cronbach's alpha. Due to the nature of the research questions and objectives, in addition to the frequency tables and descriptive charts, Chi-square and concurrent tables and Spearman correlation tests were used. SPSS software was used for this purpose. According to the research findings, the strengths of the local Shurak village area can be the presence of birds all year round, visitors' interest in natural beauty, seaside and bird watching, proximity to the train station and 60

همایش ملی
پارک‌های ملی و مناطق تحت حفاظت

سازمان محیط زیست

جمهوری اسلامی ایران

سازمان محیط زیست

سازمان محیط زیست

اولین همایش ملی پارک‌های ملی و مناطق تحت حفاظت

km distance to Mashhad metropolis and local people's desire He mentioned the development of tourism in the region. Also, the major weaknesses of tourism development in the region can be identified as lack of sanitation and inadequate facilities and facilities.

Keywords: Feasibility, Ecotourism Tourism, Bird Watching, Shourak village